

BOSNA I HERCEGOVINA
Agencija za razvoj visokog
obrazovanja i osiguranje
kvaliteta/kvalitete
Banja Luka
Agency for Development of Higher Education and Quality Assurance

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
Агенција за развој високог
образовања и обезбјеђивање
квалитета
Бања Лука

SEKTOR ZA OSIGURANJE KVALITETA
Sector for Quality Assurance

ANALIZA PROCESA AKREDITACIJE
VISOKOŠKOLSKIH USTANOVA U
BOSNI I HERCEGOVINI
ZA 2013. GODINU

pripremili:
Benjamin Muhamedbegović
Maja Macan

31. januar 2014

Sadržaj

1.	U V O D	Error! Bookmark not defined.
2.	LICENCIRANE VISOKOŠKOLSKE USTANOVE U BIH	4
3.	ANALIZA PROCESA AKREDITACIJE	5
3.1.	Pregled aktivnosti u oblasti akreditacija visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini u 2013. godini	5
3.1.1.	Imenovanja komisija stručnjaka	6
3.1.2.	Izdavanje Preporuka o akreditaciji visokoškolskih ustanova	6
3.1.3.	Ocjena usklađenosti rješenja o akreditaciji s minimalnim standardima iz područja visokog obrazovanja i kriterijima za akreditaciju visokoškolskih ustanova u BiH	7
3.1.4.	Vođenje državnog registra akreditovanih visokoškolskih ustanova i stalna dostupnost liste akreditovanih visokoškolskih ustanova u BiH na web stranici Agencije	7
3.1.5.	Izmjene i dopune akata koji se odnose na proces akreditacije	7
4.	UTVRĐENI NEDOSTACI U PROCESU AKREDITACIJE I PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJE	8
4.1.	Nedostatak pravne regulative na nivoima nadležnih obrazovnih vlasti	8
4.2.	Nedostatak pravne regulative za koju je nadležna Agencija	10
5.	ANALIZA ISPUNJENOSTI KRIETRIJA ZA AKREDITACIJU VISOKOŠKOLSKIH USTANOVA	14
6.	ZAKLJUČAK	19

1. UVOD

Sistem osiguranja kvalitete u visokom obrazovanju se niti u jednoj europskoj državi (47 europskih i euro-azijskih država je do sada pristupilo bolonjskom procesu) nije uspostavio lako i zahtijevao je višegodišnji dijalog četiri ključne skupine aktera:

- *visokoškolskih ustanova*
- *nadležnih ministarstava*
- *nezavisnih agencija*
- *komisija stručnjaka*

U Bosni i Hercegovini, u kojoj danas djeluje 12 obrazovnih sistema, taj posao je još teži, s obzirom na različito stanje, stepen razvijenosti i uređenosti visokoobrazovnih sistema u 10 kantona u Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu BiH.

Uspostavu osiguranja kvalitete u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini karakterizira nekoliko ključnih momenata od razvoja Standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine" broj 13/08), donošenja Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u BiH, osnivanja Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta, uspostave liste domaćih i međunarodnih stručnjaka do donošenja propisa kojima se regulira postupak akreditacije visokoškolskih institucija i studijskih programa, među kojima su najvažniji Odluka o kriterijima za akreditaciju visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 75/10) Odluka o normama kojima se određuju minimalni standardi u području visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 100/11).

Imenovanjem prvih Komisija stručnjaka u martu 2012. godine proces akreditacije visokoškolskih institucija u BiH je počeo u praksi. Međutim, dosadašnja iskustava ukazuju na nekoliko od ozbiljnijih problema koji može pratiti proces akreditacije visokoškolskih institucija u BiH.

Cilj ove analize jeste ukazati na moguća rješenja identificiranih problema.

2. LICENCIRANE VISOKOŠKOLSKE USTANOVE U BIH

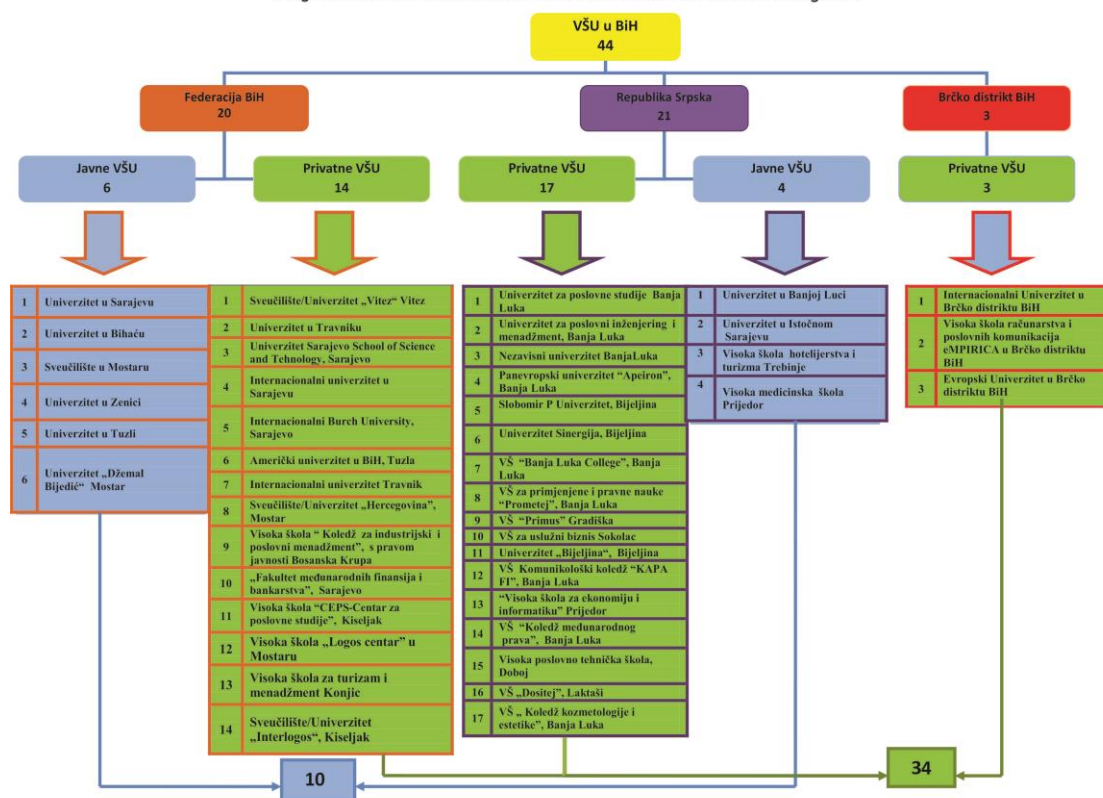
Agencija je ustrojila i internu evidenciju visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini koja sadrži broj, status i oblik vlasništva svih licenciranih visokoškolskih ustanova u BiH, pripadajuće organizacione jedinice i studijske programi koji se realiziraju na ustanovama.

Ovu informativnu listu licenciranih visokoškolskih ustanova u BiH sačinila je Agencija na osnovu informacija nadležnih obrazovnih organa koji su izdali licence/dozvole za rad ovdje evidentiranim ustanovama, te je učinila javno dostupnom na svojoj web stranici (http://hea.gov.ba/kvalitet/evidencija_vsu/Lista.aspx).

Odredbe Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u BiH („Sl.gl.BiH“, br. 59/07 i 59/09), prema članu. 65., ne odnose se na teološke fakultete, visoke teološke škole i akademije, te isti nisu uvršteni u ovu listu.

Agencija ima ulogu inicijatora unosa i izmjena evidencija na nivou Bosne i Hercegovine, podatke preuzimaju Centar za informiranje i priznavanje dokumenata iz oblasti visokog obrazovanja i Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine.

Pregled licenciranih visokoškolskih ustanova u BiH 2013/14. akademska godina

Slika 1. Pregled licenciranih visokoškolskih ustanova u BiH

U 2013./2014. akademskoj godini u BiH trenutno egzistira 45 visokoškolskih ustanova na kojima se realizira 1595 studijska programa na sva tri ciklusa i to:

- 782 na I ciklusu studija
- 663 na II ciklusu studija
- 150 na III ciklusu studija.

Broj visokoškolskih ustanova je u posljednjih 15 godina porastao sa 7 na 45, gdje se posebno dogodila ekspanzija visokoškolskih ustanova u privatnom vlasništvu.

Tabela br. 1. zorno prikazuje osnivanje visokoškolskih ustanova u desetogodišnjem periodu od potpisivanja Bolonjske deklaracije do danas.

Tabela 1: Osnivanje VŠU u BiH u periodu od primjene Bolonje do danas

Godina osnivanja	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13
FBIH		2		2	1	4	1	3	1	2
RS	1	2	1	4	5		1	1	2	
Brčko DC									3	
BiH	1	3	2	6	6	4	2	4	6	2

Na početku ovog perioda otvaranja visokog obrazovanja u BiH privatnom sektoru su pravljenje strateške greške, jer je odgovarajuća regulativa koja definira standarde i normative za osnivanje takvih ustanova donešena od strane nadležnih obrazovnih vlasti tek nakon otvaranja većeg broja privatnih visokoškolskih ustanova. Postoje dvojbe u javnosti o kvaliteti obrazovanja na pojedinim privatnim visokoškolskim ustanovama.

3. ANALIZA PROCESA AKREDITACIJE

3.1. Pregled aktivnosti u oblasti akreditacija visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini u 2013. godini

U oblasti akreditacije Agencija je u skladu sa članom 49. Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, između ostalog, nadležna za:

- imenovanje komisije stručnjaka, na osnovu prijedloga nadležnih obrazovnih vlasti u pogledu izbora stručnjaka s utvrđene liste stručnjaka;
- davanje preporuke nadležnim obrazovnim vlastima o akreditaciji visokoškolske ustanove, odnosno studijskog programa, na osnovu mišljenja komisije stručnjaka;
- ocjenjivanje usklađenosti rješenja o akreditaciji s normama i kriterijima iz člana 48. alineja 1. ovog Zakona i, u slučaju utvrđene neusklađenosti, davanje preporuke Upravnom odboru za preduzimanje daljnjih mjera, sve do mjere poništenja rješenja o akreditaciji. Žalbu na rješenje o poništenju rješenja o akreditaciji nadležne obrazovne vlasti podnose Upravnom odboru Agencije;
- vođenje državnog registra akreditiranih visokoškolskih ustanova;
- stalnu dostupnost na svojoj internet stranici liste akreditiranih visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini i njeno objavljivanje najmanje jednom godišnje u "Službenom glasniku BiH", a najmanje dva puta godišnje u trima visokotiražnim dnevnim novinama.

3.1.1. Imenovanja komisija stručnjaka

Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta je u periodu od marta 2012. do 31. decembra 2013. godine u skladu sa naprijed navedenim članom pomenutog zakona imenovala deset Komisija domaćih i međunarodnih stručnjaka koji daju ocjenu i obavljaju reviziju kvaliteta i daju preporuke o akreditaciji visokoškolskih ustanova i studijskih programa u Bosni i Hercegovini na osnovu prijedloga nadležnih obrazovnih vlasti u pogledu izbora stručnjaka s utvrđene liste stručnjaka, i to za:

1. **Univerzitet u Zenici** (na prijedlog Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona)
2. **Univerzitet za poslovni inženjering i menadžment Banja Luka** (na prijedlog Agencije za akreditaciju visokoškolskih ustanova Republike Srpske)
3. **Visoka škola „Banja Luka College“** (na prijedlog Agencije za akreditaciju visokoškolskih ustanova Republike Srpske)
4. **Nezavisni univerzitet Banja Luka** (na prijedlog Agencije za akreditaciju visokoškolskih ustanova Republike Srpske)

5. *Univerzitet za poslovne studije Banja Luka (na prijedlog Agencije za akreditaciju visokoškolskih ustanova Republike Srpske)*
6. *Visoka škola za uslužni biznis Sokolac (na prijedlog Agencije za akreditaciju visokoškolskih ustanova Republike Srpske)*
7. *Univerzitet u Istočnom Sarajevu (na prijedlog Agencije za akreditaciju visokoškolskih ustanova Republike Srpske)*
8. *Univerzitet u Banjoj Luci (na prijedlog Agencije za akreditaciju visokoškolskih ustanova Republike Srpske)*
9. *Univerzitet Sinergija, Bijeljina (na prijedlog Agencije za akreditaciju visokoškolskih ustanova Republike Srpske)*
10. *Komunikološki koledž u Banjoj Luci, Banja Luka (na prijedlog Agencije za akreditaciju visokoškolskih ustanova Republike Srpske)*

3.1.2. Izdavanje preporuka o akreditaciji

U skladu sa članom 49. Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta je:

- I. Izdala pet **Preporuka o akreditaciji** visokoškolskih ustanova na temelju Mišljenja Komisija domaćih i međunarodnih stručnjaka, i to za:
 1. *Univerzitet za poslovne studije Banja Luka*
 2. *Visoka škola „Banja Luka College“*
 3. *Nezavisni univerzitet Banja Luka*
 4. *Univerzitet u Istočnom Sarajevu*
 5. *Univerzitet u Banjoj Luci,*
- II. Izdala jednu **Preporuku o uslovnoj akreditaciji** Visoke škole za uslužni biznis Sokolac – Istočno Sarajevo

3.1.3. Ocjena usklađenosti rješenja o akreditaciji s minimalnim standardima iz područja visokog obrazovanja i kriterijima za akreditaciju visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini

Na osnovu pet Preporuka o akreditaciji koje je izdala Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta nadležni obrazovni organ Agencija za akreditaciju visokoškolskih ustanova Republike Srpske izdala je pet Rješenja o akreditaciji.

Nakon što je u postupku ocjeni usklađenosti Rješenja o akreditaciji s minimalnim standardima iz područja visokog obrazovanja i kriterijima za akreditaciju visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini za navedenih 5 visokoškolskih ustanova, utvrđena usklađenost izvršen je i upis u Državni registar akreditiranih visokoškolskih ustanova koji vodi Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta definisanog u skladu s članom 49. alineja 8) Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 59/07 i 59/09) i Pravilnikom o vođenju državnog registra akreditovanih visokoškolskih ustanova („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj 100/11).

3.1.4. Vođenje državnog registra akreditovanih visokoškolskih ustanova i stalna dostupnost liste akreditovanih visokoškolskih ustanova u BiH na web stranici Agencije

Državni registar akreditiranih visokoškolskih ustanova uspostavljen je Agencija u skladu sa Pravilnikom o vođenju državnog registra akreditovanih visokoškolskih ustanova u štampanoj i elektronskoj formi. Međutim u elektronskoj formi nije uspostavljen na najbolji način, jer se vodi u programu Exel, te će se u narednom periodu pristupiti izradi posebno kreiranog programa sa maksimalnom zaštitom unešenih podataka.

U skladu sa Okvirnim zakonom i Pravilnikom o vođenju državnog registra akreditovanih visokoškolskih ustanova Agencija je 11.11.2013. godine na svojoj web stranici www.hea.gov.ba objavila **Listu akreditovanih visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini** koja je stalno dostupna javnosti. U cilju maksimalne transparentnosti samog postupka akreditacije ovih ustanova javnosti su dostupni na uvid pored osnovnih podataka o visokoškolskim ustanovama (adresa, rok važenja akreditacije ustanove) i skenirani sljedeći dokumenti:

- *Rješenje o imenovanju Komisije stručnjaka*
- *Izveštaj Komisije stručnjaka o eksternoj evaluaciji visokoškolske ustanove*
- *Preporuka o akreditaciji visokoškolske ustanove*
- *Rješenje o upisu u Državni registar akreditiranih visokoškolskih ustanova u BiH*

3.1.5. Izmjene i dopune akata koji se odnose na proces akreditacije

U 2013. godini Agencija je donijela Odluku o dopuni Odluke o kriterijima za akreditaciju visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini, koja je objavljena u „Službenom glasniku Bosne i Hercegovine“, broj 44/13. Dopunama navedene Odluke utvrđeni su kriteriji za akreditaciju studijskih programa, te studijskih programa za učenje na daljinu u Bosni i Hercegovini.

U „Službenom glasniku BiH“, broj 3/13 objavljena je Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o kriterijima za izbor domaćih i međunarodnih stručnjaka koji daju ocjenu i obavljaju reviziju kvaliteta visokoškolskih ustanova i studijskih programa, na temelju koje je Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta objavila dana 02.04.2013. godine Javni konkurs za izbor domaćih i međunarodnih stručnjaka koji daju ocjenu i obavljaju reviziju kvaliteta i daju preporuke o akreditaciji visokoškolskih ustanova i studijskih programa. Informaciju o provednom konkursu i radu Komisije za izbor stručnjaka koju je pripremio Sektor za osiguranje kvaliteta usvojio je Upravni odbor Agencije na 24. sjednici održanoj 16.12.2013. godine.

4. UTVRĐENI NEDOSTACI U PROCESU AKREDITACIJE I PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJE

Na bazi dosadašnjih iskustava u procesu akreditacije visokoškolskih ustanova ovom analizom se ukazuje na nekoliko ozbiljnijih problema, prouzrokovanih uglavnom

nedostacima pravne regulative na nivoima nadležnih obrazivnih vlasti ili aktima Agencije i nedovoljnom pripremom stručnjaka:

1. Postupak izbora članova komisije s liste stručnjaka koji vrše nadležne obrazovne vlasti ne smatra dobrom praksom sa aspekta članstva Agencije u ENQA i/ili EQAR.
2. Izvještaji o eksternoj evaluaciji zasnovani na formalističkom pristupu u ocjeni ispunjenosti Kriterija za akreditaciju visokoškolskih ustanova i nedovoljnoj potkrijepljenosti ocjene kriterija dokazima i činjenicama.
3. Nedefinisana mogućnost da Agencija vrati Izvještaj o eksternoj evaluaciji (nadležnoj obrazovnoj vlasti ili Komisiji stručnjaka) radi dopune u cilju davanja kvalitetnije Preporuke o akreditaciji VŠU.
4. Ne uvrštavanje Preporuka Agencije u obrazloženju Rješenju o akreditaciji koje donosi nadležna obrazovna vlast.
5. Obrazloženje Rješenja o akreditaciji treba strukturisati tako da se olakša ocjenjivanje usklađenosti Rješenja o akreditaciji s minimalnim standardima iz područja visokog obrazovanja i kriterijima za akreditaciju visokoškolskih ustanova u BiH.
6. Visokoškolske ustanove, mahom ne objavljuju Izvještaj o eksternoj evaluaciji na svojim web stranicama
7. HEA nije suštinski u poziciji da izvrši ocjenu usklađenosti pošto HEA ne prima SER od visokoškolske ustanove, ne sudjeluje u posjetama.
8. Uloga sekretara Komisija stručnjaka u eksternoj evaluaciji VŠU u FBiH.
9. Finansijska konstrukcija eksterne evaluacije VŠU u FBiH.

4.1. Nedostatak pravne regulative na nivoima nadležnih obrazivnih vlasti

Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta je tokom 2013. godine imala sljedeće aktivnosti u pogledu pomoći nadležnim obrazovnim vlastima u donošenju neophodnih akata za postupak akreditacije:

- Inicirala i održala sastanke po ovom pitanju sa predstavnicima:
 - Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Srednjobosanskog kantona dana 29.01.2013. g.
 - Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Unsko-sanskog kantona dana 04.04. 2013. g.
 - Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Kantona Sarajevo dana 09.04. 2013. g.
 - Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona dana 10.04. 2013. g.
 - Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Hercegovačko-neretvanskog kantona dana 10.10. 2013. g.
 - Ministarstva trezora i finansija Bosne i Hercegovine dana 16.04.2013 g.
 - Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine dana 16.04.2013 g.
 - Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske dana 14.05.2013. g.
 - Odjel za obrazovanje Brčko distrikta dana 23. 01.2014. g.

Agencija za akreditaciju visokoškolskih ustanova Republike Srpske kao jedan od učesnika u postupak akreditacije visokoškolskih ustanova donijela akt kojim je za područje Republike Srpske regulirala finasijski okvir akreditacije (visinu i način podmirenja troškova) i podmakla u postupku akreditacije VŠU u odnosu na druge nadležne obrazovne vlasti u BiH (kantonalna ministarstva i nadležni odjel Brčko Distrikta BiH).

Do sada su, kada su u pitanju kantonalna ministarstva obrazovanja u FBiH samo Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Kantona Sarajevo i Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona odgovarajućim aktom regulirala finasijski okvir akreditacije (visinu i način podmirenja troškova) za visokoškolske ustanove u Kantonu Sarajevo i Zeničko-dobojskom kantonu.

Opredjeljenje Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta, po ovom pitanju kojim se, između ostalog, regulišu i finasijske obaveze prema stručnjacima sa jedinstvene liste stručnjaka koji rade po jedinstvenim kriterijima za akreditaciju visokoškolskih ustanova u jeste da se ova oblast uredi jedinstvenim okvirom za cijelu BiH, a zašto je potrebno obezbjediti punu saglasnost podršku svih nadležnih obrazovnih vlasti u BiH. S jedinstvenom visinom naknade za stručnjake za isti posao obezbjedio bi se isti nivo motiviranosti za rad na cijelom području BiH, a samim tim i isti kvalitet urađenog posla.

Tokom realizacije aktivnosti Twinning projekta sve nadležne obrazovne vlasti su krajem 2013. godine imale u Agenciji sastanak sa ekspertima Twinning projekta i predstavnicima Agencije, gdje su predočile i svoje stanje o dokumentima koji regulišu postupak akreditacije na područjima njihovih nadležnosti. Ukratko Agencija za akreditaciju visokoškolskih ustanova Republike Srpske, Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Kantona Sarajevo, Zeničko-dobojskog kantona i Unsko-sanskog kantona su donijeli odgovarajuće Pravilnike o postupku akreditacije, dok su ostale nadležne obrazovne vlasti intenzivirale poslove na ovom planu.

4.2. Nedostatak pravne regulative za koju je nadležna Agencija

Potpuna implementacija i benefiti koje akreditacija nosi sa sobom još uvijek zahtijevaju ogromne napore na poboljšanju pojedinih faza i aktivnosti eksternog osiguranja kvaliteta, odnosno dodatnog preciziranja momenata koji se u vrijeme donošenja akata nisu mogli predvidjeti objektivno zbog neposjedovanja iskustva svih aktera u ovom procesu, a ponajviše nadležnih obrazovnih vlasti (ministarstava obrazovanja), koje su u BiH, kao nigdje drugdje u Evropskom prostoru visokog obrazovanja snažno involvirane u proces akreditacije.

Ponajviše takvih napora je potrebno učiniti na dopuni akta Odlukom o normama kojima se određuju minimalni standardi u području visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini, i to u standardima:

- Samoevaluacija i korištenje rezultata unutrašnjeg osiguranja kvaliteta
- Metoda i područja vanjske provjere osiguranja kvaliteta
- Komisija stručnjaka i
- Izvještaj komisije.

Samoevaluacija i korištenje rezultata unutrašnjeg osiguranja kvaliteta

U ovom standardu je definirano da je „*Polazna osnova za proces vanjskog osiguranja kvaliteta je Izvještaj o ispunjenosti standarda i kriterija za akreditaciju ili Samoevaluacijski izvještaj, koji bi trebalo usvojiti odgovarajuće tijelo visokoškolske ustanove. Izvještaj treba izraditi na jednom od službenih jezika u Bosni i Hercegovini i na engleskom jeziku, i ono u strukturi treba minimalno sadržavati sljedeća poglavlja:*

1. Uvod

1.1. Historija i organizacija visokoškolske ustanove

1.2. Primjena Bolonjskog procesa na visokoškolskoj ustanovi

1.3. Istraživanje i naučno-istraživački i/ili umjetnički rad

1.4. Veze s okruženjem, privredom i socijalnim partnerima

1.5. Finansiranje visokoškolske ustanove

1.6. Statistički podaci

2. Provođenje samoevaluacije

2.1. Tim za samoevaluaciju

2.2. Postupak samoevaluacije

3. Standardi i kriteriji

3.1. Razvoj i strategija visokoškolske ustanove

3.2. Upravljanje, unutrašnje osiguranje kvaliteta i kultura kvaliteta

3.3. Procedure za osiguranje kvaliteta studijskih programa

3.4. Procedure za ocjenjivanje studenata

3.5. Ljudski resursi

3.6. Kvaliteta fizičkih resursa

3.7. Informacijski sistemi

3.8. Prezentacija informacija za javnost

3.9. Međunarodna saradnja

4. Zaključci uz prijedloge aktivnosti za unapređenje stanja

5. Prilozi“

Međutim, ovim standardom se ne propisuje dostavljanje Samoevaluacionog izvještaja visokoškolske ustanove Agenciji, koja je nadležna za ocjenu usklađenosti Rješenja o akreditaciji sa ovim standardima. S obzirom da je ovim standardom propisan sadržaj Samoevaluacijskog izvještaja, postavlja se logično pitanje kako će Agencija ocjeniti usklađenost Rješenja sa ovim standardima, ako ne dobija Samoevaluacijski izvještaj da ocjeni da li je sadržaj Samevaluacijskog izvještaja usklađen sa zahtjevom ovog standarda?

U tom smislu navedeni standard bi se trebao dopuniti sa sljedećim tekstom: Izvještaj o samoevaluaciji ili Samoevaluacijski izvještaj visokoškolska ustanova dostavlja i Agenciji za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta radi ocjene usklađenosti Rješenja o akreditaciji sa dokumentima određeni članom 48. alineja 1) Okvirnog zakona.

Metoda i područja eksterne (vanjske) provjere osiguranja kvaliteta

U ovom standardu stoji da „*Vanjsko osiguranje kvaliteta treba dati jasan odgovor na dostignutost Standarda za unutrašnje osiguranje kvaliteta i ispunjenost kriterija za akreditaciju*“.

Procjena kvaliteta donosi se na osnovu devet kriterija iz Odluke o kriterijima za akreditaciju visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini koji se u skladu sa Odlukom o normama kojima se određuju minimalni standardi u području visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini ocjenjuju opisno sljedećim ocjenama:

- potpuno ispunjen,
- znatno ispunjen,
- djelimično ispunjen i
- neispunjen.

Zadatak Komisije stručnjaka je da u samom postupku ocjene ispunjenosti kriterija da jasan odgovor na dostignutost ispunjenosti kriterija za akreditaciju.

Na bazi nekoliko Izvještaja o eksternoj evaluaciji primjetan je formalistički pristup u ocjeni ispunjenosti kriterija za akreditaciju visokoškolskih ustanova i nedovoljna potkrijepljenost ocjene kriterija dokazima i činjenicama. Komisija stručnjaka treba da izbjegne formalistički pristup u ocjeni ispunjenosti kriterija za akreditaciju visokoškolskih ustanova i/ili nedovoljnu potkrijepljenost ocjene kriterija dokazima i činjenicama. Neophodno je naglasiti da većina od ovih devet kriterija definira da se izvjesni procesi funkcionisanja visokoškolske institucije (naučno-nastavni, istraživački ili menadžerski) moraju urediti izvjesnim formalnim aktima, kojima se preciziraju nosioci aktivnosti, podjela odgovornosti, rokovi i sl (tabela br 1). Naime, osim što pojedini kriteriji navedeni u tabeli br.2 i u svom naslovu sadrže riječ procedure skoro svi u svom sadržaju definiraju potrebu postojanja i posebno potpune primjene ovih procedura. Samo postojanje tih procedura nisu dovoljni pokazatelji ispunjenosti kriterija. Ocjena ispunjenosti kriterija se donosi na osnovu rezultata primjene ovih procedura odnosno formalnih akata.

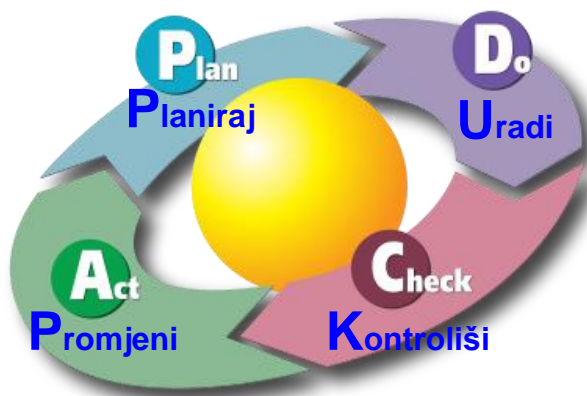
Tabela br 2: Potrebni formalni akti definirani kriterijima

Kriterij za akreditaciju visokoškolskih ustanova u BiH	Formalni akti
Razvoj i strategija visokoškolske ustanove	- Strategija (Utvrđena i usvojena od strane nadležnog organa) - Procedure za praćenje ispunjenja planova i realizaciju strateških ciljeva.
Upravljanje, unutrašnje osiguranje kvaliteta i kultura kvaliteta	- Organizaciona struktura i drugi pravni akti kojima je formalizirana djelatovna organizacijska i upravljačka struktura (Statut, Poslovnici, Pravilnici i sl.), - Utvrđena i usvojena politika i procedure za unutrašnje osiguranje kvaliteta od strane nadležnog organa
Procedure za osiguranje kvaliteta studijskih programa	- Procedure za predlaganje, prihvatanje, praćenje i provođenje, te preispitivanje i inoviranje studijskih programa

Procedure za ocjenjivanje studenata	- Procedure za fer, transparentno i konzistentno ocjenjivanje studenata
Ljudski resursi	- Politika usavršavanja nastavnog osoblja - Procedure za izbor i napredovanje nastavnog osoblja - Utvrđeno i usvojeno funkcionisanje kadrovske službe (dosjei zaposlenih, software, i sl.)
Informacijski sistemi	- Utvrđene i usvojene procedure unutar vlastitog informacionog sistema
Prezentacija informacija za javnost	- Politika komuniciranja s javnošću (poseban akt ili kao poglavlja Statuta)
Međunarodna saradnja	- Procedure za podršku međunarodnim aktivnostima (poseban akt ili kao poglavlja Statuta) - Interni plan razvoja institucionalnog tijela za međunarodnu saradnju

Primjera radi, nije dovoljno da visokoškolska ustanova ima formalni akt tipa Odluka kojim je osnovan i definiran rad Ured za kvalitet, ako se kroz posjetu instituciji utvrdi da Ured nije proveo niti jedno interno vrednovanje kvaliteta, ili ako nije analizirao rezultate, uočio slabosti i određenim planom definirao mjere kako da ih u narednom periodu otkloni. U ovom slučaju efikasna metodologija u radu stručnjaku svakako može biti Demingov krug kvaliteta ili PDCA krug (slika 1). Dovoljno podrške daju pitanja tipa: Šta je planirao uraditi Ured za kvalitet? Dali je planirano i urađeno? Dali je urađeno provjeravano, analizirano? Dali je upoređivano sa prethodnim rezultatima? Šta je analizom rezultata utvrđeno kao slabe strane i šta se je planiralo da uradi u narednom periodu kako bi se otklonile slabosti? Ko je sve upoznat sa tim? Postoji li dokumentacija koja sve to dokazuje?

Stručnjak ima pravo i mora da se uvjeri kroz intervju, upitnike, slučajne razgovore sa studentima, nastavnim osobljem, administracijom, alumnijima, poslodavcima i drugim stakeholderima ili uvidom u dokumentaciju i druge materijalne stvari (učionice, laboratoriji, IT oprema i sl.) kojima se dokazuje primjena i minimum zadovoljenja definisanih kriterija.

Slika 2. Demingov krug kvaliteta (preuzeto sa <http://en.wikipedia.org/wiki/PDCA>)

Koliko god odgovornost postoji na svim akterima postupka akreditacije, u fazi eksterne evaluacije je ipak najveća na Komisiji stručnjaka. Pored navedenog, na loš izvještaj

eksperata može uticati i slabo pripremljena posjeta, za koju je odgovoran sekretar ili koordinator Komisije. Iako je ova osoba bez prava glasa u odlučivanju, njena uloga je itekako bitna. Prvi i najznačajniji korak u smislu preventivnog djelovanja, a zatim edukacije, dodatno obrazovanje i programi obuke prije svega članova ekspertnih komisija za eksternu evaluaciju, pa onda i svih drugih učesnika u ovom procesu.

Izrada vodiča za eksternu evaluaciju u kojoj bi participirali eksperti sa iskustvom, ček liste ispunjenosti kriterija, unaprijed definisana forma izvještaja, stil, način pisanja i naznake o vrsti priloga i zapisima koji mogu poslužiti kao dokazi ispunjenosti kriterija sa jasno definisanom metodologijom rada, protokolom posjete i drugim značajnim detaljima eksterne evaluacije su sigurno korak bliže efikasnijem postupku i pisanju znatno kvalitetnijih izvještaja o eksternoj evaluaciji.

Komisija stručnjaka

Standard Komisija stručnjaka precizira da *„Predloženi, odnosno imenovani stručnjaci u Komisiji trebaju biti s liste stručnjaka, utvrđene u skladu s Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u BiH. Komisija treba imati minimalnu zastupljenost svake od četiri kategorije stručnjaka: predstavnika akademske zajednice, predstavnika privrede i prakse, međunarodnog stručnjaka i studenta. Komisija ima predsjednika koji se u pravilu bira iz reda predstavnika akademske zajednice u BiH.“*

Međutim, problematično je što u ovom standardu nije definiran sekretar ili koordinator Komisije stručnjaka. Iako je ova osoba bez prava glasa u odlučivanju, njena uloga je itekako bitna. Ovaj standard bi se trebao precizirati ulogu sekretara, predlaganje i imenovanje sekretara na sljedeći način: *„Komisija ima sekretara. Sekretar nema pravo glasa u odlučivanju. Zadužen je za pružanje administrativno-tehničke podrške u radu Komisije, za realizaciju ugovorenog protokola posjete visokoškolskoj ustanovi, kao i za sastavljanje konačnog izvještaja o eksternoj evaluaciji. Agencija imenuje za sekretara Komisije osobu koja poznaje pravne propise vezane za postupak akreditacije, posjeduje dobre sposobnosti usmene i pisane komunikacije i vještine izrade izvještaja, sposobnost rada na elektronskim ili internetskim komunikacionim sistemima, sposobnost rada u timu, poštiva dogovorene protokole, procedure i rokove i poznaje pisano i govorno engleski ili drugi svjetski jezik.“*

Sa stanovišta evropske prakse način predlaganja i imenovanja Komisije stručnjaka koju u skladu sa članom 49. alineja 4) Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u BiH predlažu nadležne obrazovne vlasti je netransparentan. Komisija za eksternu evaluaciju Agencije u okviru CUBRIK projekta je konstatala da: *„Postupak izbora članova komisije s liste stručnjaka koji vrše nadležne obrazovne vlasti nije transparentan i činjenica da nadležne obrazovne vlasti vrše izbor članova Komisije se u pravilu ne smatra najboljom praksom, što predstavlja ozbiljno pitanje sukoba interesa i neovisnosti.“*

Dopuna ovog standarda u skladu sa preporukom ekspertskog tima Twinning projekta bila bi *„Na osnovu prijedloga nadležnih obrazovnih organa koji sadrži najmanje tri kandidata za sve kategorije stručnjaka Agencija vrši izbor članova i imenuje Komisiju stručnjaka uz prethodnu provjeru da li se predloženi članovi Komisije nalaze na utvrđenoj Listi stručnjaka. Način izbora predloženih članova regulisaće se internim aktom Agencije“.*

Izveštaj komisije

Standard Izveštaj komisije opisuje da „*Izveštaj Komisije stručnjaka visokoškolska ustanova objavljuje na svojoj web stranici po okončanju postupka akreditacije, a objavljuje ga i Agencija na svojoj web stranici.*“ Nepotpunost ovog standarda je uočljiva, jer isti ne predviđa mogućnost da Agencija vrati Izveštaj komisiji stručnjaka na dopunu ili pojašnjenje. Standard bi se trebao unaprijediti dopunom sa sljedećim tekstom: „*Agencija može vratiti Izveštaj Komisije stručnjaka na dopunu i/ili pojašnjenje ukoliko uvidom u Izveštaj ustanovi da:*

- *visoke ocjene ispunjenosti kriterija su nikako ili nedovoljno obrazložene, t.j. Izveštaj ne sadrži dokaze o ispunjenosti kriterija ili primjere njihove praktične*
- *primjene sa posebnim osvrtom na nivo postignutih rezultata.*
- *visoke ocjene ispunjenosti kriterija ne odgovaraju opisanom stanju, jer je konstatirano više loših nego dobrih strana ili su opisi stanja kvaliteta u rubrikama dobre, odnosno loše strane u kontradikciji tako da se opisano u rubrici kao dobre strane pobija u rubrici loše strane.*
- *ukoliko za pojedini podkriterije nisu uopće ni razmatrani,*
- *pojedine rečenice kojima se opisuju dobre strane imaju svrhu popune prostora Izveštaja, a da iste svojom suštinom skoro ništa ne govore o dostignutom kvalitetu.“*

5. ANALIZA ISPUNJENOSTI KRITERIJA ZA AKREDITACIJU VISOKOŠKOLSKIH USTANOVA

U tabeli br. 3 se jasno vidi da su sve visokoškolske ustanove ocjenjivane isključivo sa ocjenama ispunjenosti kriterija potpuno ispunjen i znatno ispunjen iako u većem broju Izveštaja nema dovoljne potkrijepljenosti dokazima za tako visoke ocjene.

Omjer ovih ocjena predstavljen je u tabeli broj 4.

Tabela br. 3. Nivo ispunjenosti kriterija

KRITERIJ	Potpuno ispunjen	Znatno ispunjen	Djelimično ispunjen	Neispunjen
RAZVOJ I STRATEGIJA VISOKOŠKOLSKE USTANOVE	Kappa Phi BLC UPS	UNBL VUBS UNIS NUBL		
UPRAVLJANJE, UNUTRAŠNJE OSIGURANJE KVALITETA I KULTURA KVALITETA	Kappa Phi UNBL UNIS UPS	VUBS BLC NUBL		
PROCEDURE ZA OSIGURANJE KVALITETA STUDIJSKIH PROGRAMA	Kappa Phi UNBL UNIS BLC	VUBS NUBL UPS		
PROCEDURE ZA OCJENJIVANJE	Kappa	VUBS		

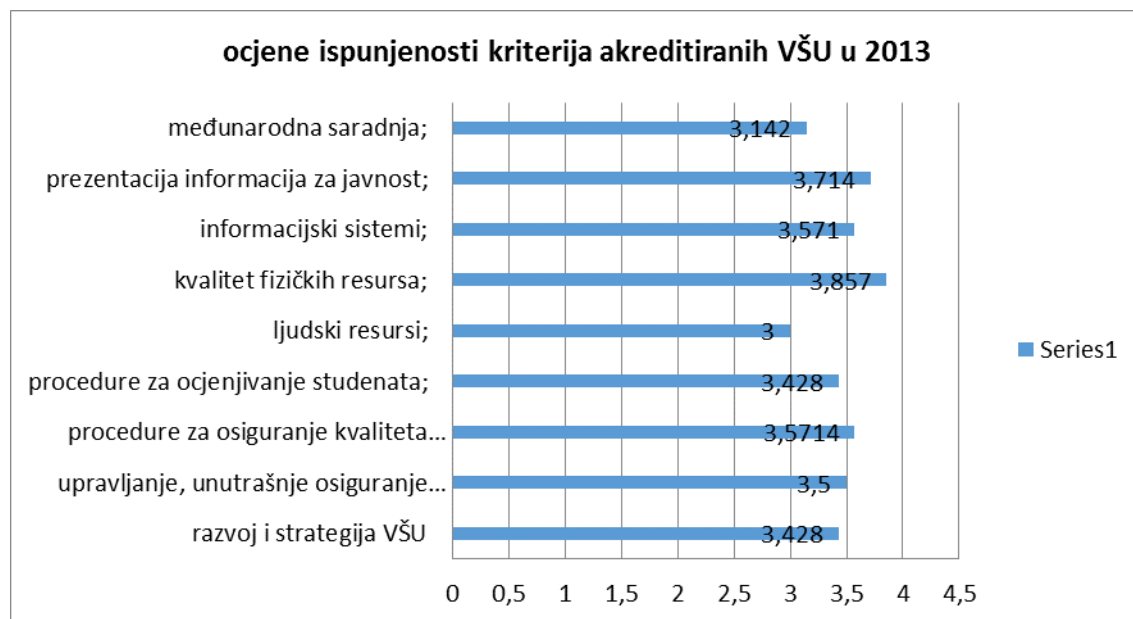
STUDENATA	Phi UNBL UNIS	BLC NUBL UPS		
LJUDSKI RESURSI		Kappa Phi UNBL VUBS UNIS BLC NUBL UPS		
KVALITET FIZIČKIH RESURSA	Kappa Phi UNBL VUBS UNIS BLC UPS	NUBL		
INFORMACIJSKI SISTEMI	Kappa Phi UNIS BLC NUBL	UNBL VUBS UPS		
PREZENTACIJA INFORMACIJA ZA JAVNOST	Kappa Phi BLC NUBL UPS	UNBL VUBS UNIS		
MEĐUNARODNA SARADNJA	UNBL	Kappa Phi VUBS UNIS BLC NUBL UPS		

Tabela br.4. Omjer ocjena potpuno ispunjen i znatno ispunjen

visokoškolska ustanova	ispunjenost kriterija
UNBL	5 potpuno ispunjenih 4 znatno ispunjenih
UNIS	5 potpuno ispunjenih 4 znatno ispunjenih
BLC	5 potpuno ispunjenih 4 znatno ispunjenih
UPS	4 potpuno ispunjenih 5 znatno ispunjenih
NUBL	2 potpuno ispunjenih 7 znatno ispunjenih
VUB	1 potpuno ispunjenih 8 znatno ispunjenih

KAPPA FI	7 potpuno ispunjenih 2 znatno ispunjenih
----------	---

U samom poređenju ocjena komisija stručnjaka iz ukupno 7 izvještaja završenih u 2013. godini (koji se odnose na 2 javna univerziteta, 2 privatna univerziteta i 3 visoke škole) vidljivo je da je najlošije ocijenjen kriterij – Ljudski resursi i odmah zatim Međunarodna saradnja, dok je kriterij Kvalitet fizičkih resursa ocijenjen kao potpuno ispunjen u 6 od 7 izvještaja (slika br. 3).

Slika 3. Najbolje i najlošije ocijenjeni kriteriji

U poređenju ocjena koje se odnose na visoke škole i univerzitete, nisu primjećene razlike između institucija, ali ukoliko poredimo ocjene koje se odnose na javne i privatne visokoškolske ustanove primjetno je da je kriterij Prezentacija informacija za javnost ocijenjen bolje na privatnim visokoškolskim ustanovama, dok su kriteriji Upravljanje, unutrašnje osiguranje kvaliteta i kultura kvaliteta, Procedure za osiguranje kvaliteta studijskih programa i Procedure za ocjenjivanje studenata ocijenjeni bolje na javnim visokoškolskim ustanovama (2 javna univerziteta).

Iz dokaza da je na privatnim visokoškolskim ustanovama kriterij Prezentacija informacija za javnost bolje ocijenjen nego na državnim da se zaključiti da privatne visokoškolske ustanove imaju življu marketinšku aktivnost, jer im je privlačenje većeg broja studenata (za kojima se već sad osjeća nedostatak) bitno sa finansijskog aspekta.

Komisije stručnjaka su nakon posjeta visokoškolskim ustanovama, svoje mišljenje o akreditaciji, na osnovu Kriterija za akreditaciju visokoškolskih ustanova i Odluke o normama kojima se određuju minimalni standardi u području visokog obrazovanja, dali u izvještajima koji sadrže dobre i loše strane, kao i preporuke za poboljšanje. Preporuke za poboljšanje se odnose na kriterije koji su stručnjaci ocijenili ocjenom znatno ispunjen, ali i nerijetko i za one, po njihovom mišljenju potpuno ispunjene kriterije. U jednom od Izvještaja jer je

konstatirane su izvjesne kontradiktornosti u ovim rubrikama jer se opisano u rubrici kao dobre strane pobija u rubrici loše strane.

Najčešći su komentari prilikom ocjenjivanja strategije bili nedostajanje strategije razvoja međunarodne saradnje, kadrovskog razvoja i strategije razvoja naučno-istraživačkog rada. Takođe, primjetan je i nedostatak mjerljivih indikatora za praćenje realizacije strateških ciljeva.

Kod kriterija Upravljanje, unutrašnje osiguranje kvaiteta i kultura kvaliteta, primjetno je da se pojedine procedure ne primjenjuju na odgovarajući način u praksi. Izostaju mjere unapređenja kvaliteta na osnovu podataka ostvarenih analizama realizovanim u okviru sistema osiguranja kvaliteta, kao i nedovoljan broj indikatora koji se prate u okviru sistema obezbjeđenja kvaliteta.

Ocijenjujući kriterij Obezbjedenje kvaliteta studijskih programa, naročito kada je riječ o privatnim visokoškolskim ustanovama, komisije su primijetile čestu orijentisanost ka ekonomiji i menadžmentu, iako imaju drugačije izlazne profile, kao i nedovoljno razvijene metode definisanja ishoda učenja i kompetencija. Preporuke se odnose i na bolje praćenje i reviziju studijskih programa.

Kod kriterija Ocjenjivanja studenata, na privatnim visokoškolskim ustanovama uočena je nedovoljno razrađena metodologija dodjeljivanja ECTS bodova, kao i problem nepostojanja procedura (planiranja ispitnih rokova i ocjenjivanja) što ima za posljedicu vrlo visoku prolaznost studenata. Preporuke eksperata za bolje promovisanje žalbenih procedura odnosi se većinom na javne univerzitete.

Što se Ljudskih resursa tiče, naročito na privatnim visokoškolskim ustanovama konstatovan je nedovoljan broj vlastitog kadra, nedovoljan broj saradnika, kao i naučnog istraživačkog rada. Takođe, ne treba zanemariti da je kod privatnih ustanova uočen nizak nivo i neadekvatan način objavljivanja radova u relevantnim naučnim i stručnim časopisima. Opšte konstatacije se odnose i na neadekvatan nivo mobilnosti akademskog osoblja na međunarodnom nivou, procedure mobilnosti kadra nisu detaljno definisane.

Za najbolje ocijenjen kriterij Fizički resursi, preporuke eksperta se odnose na dostizanje dovoljnog broja pretpлата na relevantne naučne i stručne časopise i kao i veći broj bibliotečkih jedinica, kada je riječ o privatnim visokoškolskim ustanovama, dok javne treba da obezbijede bolju opremljenost laboratorija.

Osnovne preporuke koje se odnose na kriterij Informacioni sistemi se odnosi na uvođenje integrisanog informacionog isistema, koji ne postoji na većini ustanova. Takođe je neophodno poboljšati mehanizme praćenja svih parametara preporučenih ESG standardima.

Prilikom ocjene kriterija Prezentacija informacija za javnost uočeno je da nema dovoljno informacija na engleskom jeziku na internet stranicama i u štampanim materijalima.

Međunarodna saradnja nije na zadovoljavajućem nivou iako je mnogo bolja na javnim univerzitetima. Neophodno je unaprijediti mobilnost studenata i osoblja na međunarodnom nivou, kao i omogućiti izvođenje programa na stranim jezicima.

Analizom svih dostavljenih Izvještaja je uočljivo da visoke ocjene ispunjenosti kriterija su neujednačeno obrazložene, t.j. kod nekih Izvještaj nedovoljno, bez ikakvih dokaza o ispunjenosti kriterija ili primjere njihove praktične, pa čak i do te mjere da pojedini podkriterije nisu uopće ni razmatrani, dok kod nekih Izvještaja postoji u prihvatljivoj mjeri obrazloženje za visoke ocjene kriterija.

Postoji i slučajevi da je visoke ocjene ispunjenosti kriterija ne odgovaraju opisanom stanju t.j. opisano stanje nema veze sa predmetnim kriterijem, te se stiče utisak da su pojedine rečenice kojima se opisuju dobre strane imaju svrhu popune prostora Izvještaja, a da iste svojom suštinom skoro ništa ne govore o dostignutom kvalitetu po predmetnom kriteriju.

Na osnovu nekoliko takvih slučajeva iole upućen čitalac takvih Izvještaja koji su javno dostupni može zaključiti da je bilo prikladnije da su neke Komisije stručnjaka ocijenile neke kriterije sa nekom od nižih ocjena (djelimično ispunjen) nego najvišim prolaznim ocjenama.

6. ZAKLJUČCI

Nedorečenost Okvirnog Zakona o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, reflektirala se i na kvalitet podzakonskih akata koji su proizilašli iz istog. U vremenu donošenja, Okvirnog zakona, kao i podzakonskih akata niti jedan od učesnika u postupku akreditacije nije imao dovoljno praktičnog iskustva u procesu eksterne evaluacije da bi precizirao kompletan proces do detalja. S druge strane, na takvu sliku uticaja su i imali i različiti politički pogledi predstavnika zakonodavnih vlasti u BiH.

Situacija na terenu pokazala je i prve kritične tačke procesa eksterne evaluacije u BiH. Proces, koji je startao sa imenovanjima 10 Komisija stručnjaka u postupku eksterne evaluacije nailazi na situacije koje dodatno mogu stvoriti nezainteresovanost, sumnju u jednakost i pouzdanost, te nepovjerenje visokoškolskih institucija, ali i cjelokupne javnosti u proces akreditacije. To bi u konačnici moglo znatno usložiti evropski put Agencije u ENQA-u i/ili EQAR, odnosno visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini ka EHEA.

Stoga je podhitno potrebno u narednom periodu uložiti napore na svim nivoima u sljedećim pravcima:

- Izmjene i dopune podzakoskih akata koje je donijela Agencija čime bi se unaprijedio proces akreditacije.
- Organizirati Pravovremene obuke stručnjaka i sekretara komisija u cilju unarijeđenja procesa eksterne evaluacije, posebno pisanja Izvještaja o eksternoj evaluaciji.
- Izdati vodiče o eksternoj evaluaciji sa tipiziranim formama izvještaja i ček listama ispunjenosti kriterija, su svakako pravci rješenja ovog problema koje, kao dodatni napor,
- Povećati obim saradnje sa visokoškolskim institucijama i nadležnim obrazovnim vlastima , a posebno onima koji još nisu donijeli odgovarajuće akte vezane za proces akreditacije.